

Pálvölgyi Mihály
Berzsenyi Dániel Főiskola

Az Európai Unió mint téma a könyvtárosok hazai képzésében és továbbképzésében

A tanulmány bemutatja, hogy a magyarországi könyvtárosképzés és továbbképzés milyen figyelmet szentel az Európai Unió témájának, a vele összefüggő fejlesztéseknek. Röviden áttekinti, hogyan illeszkedik mindez a képzési, továbbképzési tevékenységek egészébe, tekintettel az EU-információ nemzetközi és hazai intézményrendszerére. Áttekinti az EU-információs tárgyak, modulok kialakulását a könyvtárosképzésben, a témakörök alakulásait a célcsoportok (alapképzés, továbbképzésben részt vevők, más hallgatói és szakmai csoportok, „nem könyvtárosok”) oktatásában. Részletesen ismerteti a képzés, továbbképzés kereteit, céljait, tartalmát, alkalmazott módszereit és eszközeit, a további fejlesztés felteteleit és lehetőségeit.

A könyvtár- és információtudományi tanszékek helye az EU-s, EU-információs képzések és továbbképzések rendszerében

Mivel a könyvtárosok nélkülözhetetlen szerepet játszanak az európai információs források és szolgáltatások közvetítésében, adott esetben fejlesztésében, az ehhez szükséges ismereteket ezért valamilyen módon képzések, továbbképzések, nemzetközi projektek, önképzést segítő források stb. formájában el kell sajátítaniuk. E tematikus szám más tanulmányaiban már sokrétű képet kaphatott az olvasó az európai információs forrásokról és szolgáltatásokról, a hozzájuk kapcsolódó változatos képzési, továbbképzési formákról, rendezvényekről, workshopokról, tréningekről. Külön tanulmányt lehetne írni arról, hogy a Delegáció, az Európai Tájékoztatói Központ (ETK), az Európai Dokumentációs Központok (EDK), az Európa-tanulmányi Központok, az Európai Információs Pontok (EIP) stb., milyen szerepet játszanak e téren, a különböző célcsoportok között hogyan segítik a könyvtárosok felkészítését a csatlakozásra, az uniós létre.

Tanulmányunk szűkebb értelmezésben foglalkozik a kérdéssel, elsősorban a szervezett könyvtáros (újabbán informatikus-könyvtáros) alapképzés, az akkreditált továbbképzés ez irányú fejlődésére, eredményeire, lehetőségeire koncentrálva. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy az Európai Unió információs intézményrendszere e képzések fő éltetője, az a hatalmas tartal-

mi, módszertani és forráspotenciál, amelyből jórészt építkezünk. Az ezzel összefüggő együttműködésekre számos alkalommal hivatkozunk.

A könyvtárosképzés ez irányú kapcsolatrendszerének fejlesztése szempontjából lényeges tényező, hogy számos olyan helyen, ahol könyvtárosképzés folyik – így Budapesten, Nyíregyházán, Debrecenben, Szegeden, Szombathelyen –, ETK-k és EDK-k működnek. Szinte minden könyvtárosképző működési helyén jelentős európai információs potenciál áll rendelkezésre (pl. EIP Egerben és Kaposvárott). Különösen jó helyzetben van az ELTE könyvtártudományi tanszéke, lévén Budapesten a Delegáció, az ETK stb. (<http://www.magyarorszag.hu/eu>).

Hogyan alakult az EU mint téma a képzésünkben és továbbképzésünkben? Történeti áttekintés

Az EU-kapcsolatok hatásai az EU-téma tantervi kibontakoztatására

Az EU-tagországaiban, pl. a német, holland, dán, brit könyvtárosképző intézményekben már az 1990-es években népszerű tárgy volt az európai információ. A velük bilaterális vagy TEMPUS-kapcsolatban levő magyarországi tanszékek ezt a trendet hamarosan megismerhették. Elsőként az ELTE könyvtártudományi tanszékének TEMPUS pályázata (1990–1993) tárta szélesre a kapukat más tanszékek számára is az európai információs,

képzési, továbbképzési tapasztalatok átvételére (konferenciák, tanulmányok, tantervfejlesztés, tantárgyleírások) [1].

Sebestyén György az ELTE könyvtártudományi tanszékének 50 éves jubileumára írott monográfiájában is fontos szerepet kap az EU-csatlakozás, az EU-képzési keret, az európai információs képzés kérdésköre. Ugyancsak ő írja egyik tanulmányában, hogy az 1990-es években a jelenlegi helyzetet megalapozó EU-kapcsolatok építése olyan meglepő gyorsasággal ment végbe, hogy a tanszék gondban volt eredményeinek gyors adaptálásával. Az EU-projektekben kivívott pozíciónkból számos új oktatási feladat is következik, melyek felvállalása a könyvtárosképzés elsődleges kötelessége [2]. E gondolatok találóak a többi magyar tanszékre is.

A szombathelyi tanszék mint a *LISTEN TEMPUS* program (1994–1997) koordinátora, fő magyar résztvevőivel (nyíregyházi tanszék, Veszprémi Egyetem Könyvtára, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Könyvtára, Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának Könyvtára) szintén ebbe a fent említett „szédítő” körbe tartozott. Munkája nyomán az 1998-ban bevezetett tantervet már jelentős mértékben áthatották az EU-vonatkozások, és külön tárgyként megjelent az európai információ is. Kialakultak azok a munkacsoportok, melyeknek szívügye lett e folyamat továbbvitele: Szombathelyen Pálvölgyi Mihály, Varga Tímea, Gerencsér Judit, Sütő Péter, Nyíregyházán Szerafinné Szabolcsi Ágnes, Eszenyiné Borbély Mária, Tanyiné Kocsis Anikó, s nem utolsósorban Tóvári Judit, aki később Egerbe kerülve, az ottani tanszéken is meghonosította az EU-információs tárgyat. Nyíregyházán a könyvtárosok, könyvtárosoktatók különböző szakmai csoportok képzésében is tevékeny részt vállalnak [3].

Az 1990-es évek tantervfejlesztési eredményei egy összehasonlító nemzetközi tanulmány tükrében

Az ezredfordulón a szombathelyi és az eisenstadti (kismartoni) tanszék az 1999–2000. évi Phare CBC program keretében elhatározta, hogy sokrétű regionális felsőoktatási együttműködésbe fog (összehasonlító tanulmányok írása, tanterv- és tananyagfejlesztés). A jelentős EU-pénzekkel támogatott, friss alapítású, dinamikusan fejlődő burgenlandi partnerintézménnyel (*Fachhochschul-Studiengang für Informationsberufe*) együttműköd-

ve a szombathelyi tanszék máris tételesen megvizsgálta és kiértékelte, hogy az európai normáknak megfelelő kritériumrendszerben (*EuroGuide LIS*-ben) megfogalmazott 30 kritériumterületnek hogyan felelnek meg a két intézmény aktuális tantervei. A kritériumok egyike éppen azzal volt kapcsolatos, hogy az európai vonatkozások (jogi, közgazdasági előírások, modellek, eljárások, együttműködési formák) milyen mértékben jelennek meg tanterveikben, azon belül az egyes tantárgyaikban. (A kritériumrendszer angol nyelven is tanulmányozható, legalábbis részben, az interneten: <http://www.aslib.co.uk/pubs/2001/18/02.html>)

A szombathelyi tanszék 1997-ben bevezetett tantervében két alapképzési tárgy (a könyvtár- és információügy története, a kulturális intézményrendszer), négy szakirányú kötelező tárgy (a közkönyvtáros, könyvtárostanár, információmenedzsment szakirányokon belül a szakmenedzsment, illetve az információs rendszerek című tárgy) tartalmazta az „európai elemeket”. Számos választható tárgyban (pl. az iskolai könyvtárügy aktuális kérdései) is fontos összetevő volt az európai keret és perspektíva. Az egyre számosabb és differenciáltabb európai információs források és szolgáltatások jelentős helyet kaptak az információfeldolgozással, -kereséssel, -szolgáltatással kapcsolatos tárgyakban [4]. Ezek az elemek – kisebb-nagyobb eltérésekkel – a többi rugalmas és változásra fogékony hazai tanszék tanterveiben is megjelentek.

Az EU mint téma helye a 2002–2003-as tanévben bevezetett informatikus-könyvtáros tantervekben

A 2002–2003-ban bevezetett tantervekben a képzés EU-elemekkel való gazdagodási tendenciája tovább folytatódott. Hatására az alapozó, a törzs- és szakképzésben is egyre szervezettebb keretet kapott az „európai keret”, az európai információs és kommunikációs stratégiák, az európai információs társadalmi programok (pl. eEuropa, eMagyarország) és intézmények ismerete. A *könyvtár- és információpolitika* tárgy részletesen elemzi az európai információpolitika és stratégia jellemzőit, szoros összefüggésben a vonatkozó magyar könyvtári-információs stratégiákkal, a Nemzeti Fejlesztési Tervvel, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Osztálya által kidolgozott stratégiával.

A különféle neveken futó könyvtártani-menedzsment tárgyak általában – ha röviden is – kitérnek a könyvtári, információs munka európai intézmény-

rendszerére, az európai szintű könyvtári programokra, a bennük való magyar részvétellel. Tovább erősödnek az EU-s témák a tájékoztatási modulban is, ami szorosan összefügg a társadalom (oktatás, kutatás stb.) ez irányú, a csatlakozás közeledtével egyre erősödő igényeivel.

Nyilvánvalóan lehetnek és vannak is kisebb-nagyobb különbségek az egyes tanszékeken az informatikus-könyvtáros tantervben, de ez a fejlődési tendencia mindegyikre jellemző. Hogy mennyire integrálódtak az EU-ismeretek a képzésbe, jól érzékelteti a szegedi főiskolai tanszék (vezetője Barátné Hajdu Ágnes) felvételi tájékoztatója „A szakma szépségei” pont alatt: „Az informatikus könyvtáros, könyvtáros szakma iránt piaci szempontból nagy a kereslet. A képzésünk EU-konform. Az itt megszerzett tudás birtokában a hallgatók képesek lesznek az EU által elvártaknak megfelelni. Tanszékünkön a tantárgyakhoz kapcsolódó európai uniós ismereteket oktatjuk. Szakunk önálló ismeretszerzésre tanít, ami alapja a globális információs társadalomnak” (<http://www.jgytf.u-szeged.hu/inform/felveteli/konyvtar.htm>).

Az európai keret képzési, továbbképzési és kutatási vonatkozásai

A tanszékek, de az ország legjelentősebb könyvtáros-továbbképzési intézménye, a Könyvtári Intézet is abból indul ki, hogy „az alap- és továbbképzés tartalmának meghatározásában érvényesül a

hazai társadalmi fejlődés, az európai uniós követelmények és a nemzetközi trendek irányvonalának figyelembevétele” (A Könyvtári Intézet stratégiai terve 2001–2005: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0204/kistrat.html>).

A magyarországi tanszékek az 1990-es években természetesen vállalták: ahhoz, hogy jól integráljuk az EU-t mint témát tanterveinkbe, hogy jól tanítsuk az EU-információt, benne kell lennünk a kutatásban és fejlesztésben, pl. az információs források és szolgáltatások fejlesztésében is, nem csak didaktikai kérdésekben. Tanulmányunkban számos tanszék (pl. a budapesti, szegedi, debreceni, nyíregyházi, egri, szombathelyi) eredményeire hivatkozhatunk e tény dokumentálásaként.

Az EU-információs képzési és továbbképzési tárgyak, tanfolyamok rendszere a könyvtárosképzésben és -továbbképzésben

Nézzük meg a szombathelyi tanszék példáján, hogy a specifikus EU-információs ismeretek milyen fejlődési lépésekben, egymással milyen összefüggésben jelentek meg az 1990-es évek második felétől napjainkig a könyvtárosképzésben és továbbképzésben, illetve e tanszék által oktatva más szakok tantervében.

Az 1. táblázat mutatja, hogy különféle célcsoportok igényeit kielégítő differenciált európai információs képzési és továbbképzési rendszer fejlődött ki.

1. táblázat

A fejlesztés/indítás éve	A tárgy neve	A tantárgy címe, a tanfolyam felelőse
1996 (1996)	Információmenedzsment	Az Európa Tanulmányok Központ és az angol tanszék által szervezett 2 éves European Studies betéttárgy program hallgatói számára tartottuk 2 tanéven át. E programban tanult az akkor angol-könyvtár szakos Gerencsér Judit is (Pálvölgyi Mihály)
1997 (2000)	Európai információs források és szolgáltatások	A könyvtár szak 1997-ben kidolgozott új programjában kapott helyet, első alkalommal a 2000/2001-es tanév első felében oktattuk a 7. félévben, az Információs rendszerek c. két féléves tárgy önálló szegmenseként (Sütheő Péter)
2000 (2002)	Az Európai Unió hagyományos és elektronikus információforrásai és ezek alkalmazása a tájékoztatásban	E szakmai továbbképzési programot az OSI NLP Network Library programja keretében dolgoztuk ki (OSZK Könyvtári Intézet, a Szegedi Tudományegyetem Könyvtára, a Debreceni Tudományegyetem Könyvtára, valamint a szombathelyi tanszék) (Gerencsér Judit)
2000 (2004)	Európai információmenedzsment	Az egyetemi szintű 5 éves Európa-tanulmányok szakos program része
2001 (2004)	Regionális információmenedzsment	Választható tárgy a Nemzetközi kommunikáció program Regionális kommunikáció szakirányán belül
2002 (2004)	Európai információ	Szakirány-specifikus tárgy az informatikus-könyvtáros szak 6. félévében

A kínálatnak az igények szerinti bővítése természetesen nemcsak Szombathelyre, hanem – kisebb-nagyobb helyi eltérésekkel – a többi tanszék-re (pl. a szegedi, nyíregyházi, budapesti, egri tanszék-re) is vonatkozik, sajátos tantervi, tantárgyi, módszertani, taneszköz-fejlesztési, gyakorlati, együttműködési feladatokat támasztva az EU-információs ismeretek oktatásában.

Az európai információs képzési és továbbképzési célcsoportok sajátos jellemzői

A specifikus EU-információs ismeretek megértéséhez, a szükséges komplex készségek elsajátításához egy sor előismeret, gyakorlati készség szükséges.

Az alapképzésben részt vevők esetében nyilvánvalóan fontos, hogy

- tisztában legyenek az alapvető könyvtár-információtudományi elméleti, történeti ismeretekkel;
- megismerjék az információs munkafolyamatokat (gyűjtés, feldolgozás, tárolás, keresés, szolgáltatás);
- magas szintű informatikai/számítógép-használati készségekkel rendelkezzenek;
- legalább alapfokon tudjanak angolul, hogy el tudják sajátítani az adatbázisok, más internetes források használatához szükséges angol szaknyelvi terminológiát.

Mindezen feltételek megteremtéséhez korábban akár 3 tanév is kellett. E tárgy oktatása ma már lényegesen korábban is elkezdhető.

A könyvtárosok továbbképzésénél ugyanúgy fontosak az előismeretek, a meglévő nyelvi és informatikai készségek. A viszonylag homogén célcsoportot az alábbiak szerint körvonalazza a szombathelyi EU-információs tanfolyam: *könyvtáros végzettségű, elsősorban tájékoztató munkakörben dolgozó könyvtárosok és információs szakemberek, illetve azok, akik európai uniós gyűjteményben tevékenykednek. Rendelkezzenek számítógép-használati készségekkel, s legyenek képesek arra, hogy – a magyar nyelvük mellett – idegen nyelvű, elsősorban angol nyelvű információs forrásokat és dokumentumokat is hatékonyan használjanak.*

„Kifutó” EU-információs képzési formák

A LISTEN TEMPUS projekt alapján kidolgozott és 1997-ben bevezetett (1999-ben módosított) tanterv szerint tanítottuk az 1. táblázat *Európai informá-*

ciós források és szolgáltatások c. tárgyát, mégpedig a 7. félévben az *Információs rendszerek* (hazai, globális, európai) két féléves tárgy moduljaként. A még két évfolyam számára oktatott tárgy fő céljai a következők (voltak):

- a hallgatók megismertetése az európai információs politika és stratégia jellemzőivel, fejleményeivel, valamint az EU hálózati információforrásaival;
- a hallgatói készségek fejlesztése az internetes források értékelésében és használatában;
- bevezetés a gyakorlati információs problémák megoldásába;
- tapasztalatszerzés az Európai Unióval kapcsolatos információs igények kielégítésére vonatkozó keresési stratégiák megfogalmazásában;
- a trendek és a legújabb fejlesztések megismertetése.

Mivel az Európai Unió intézményi, történeti stb. vetületei egyre szervezettebben illeszkednek a tantervbe, az oktatást az információs források és programok megismerésére, illetve e szolgáltatások szervezésére lehet összpontosítani. Ez utóbbiak gyakorlati vonatkozásai miatt nagyon fontosnak tartjuk a helyi EU-információs intézményekkel (pl. EDK-k) való együttműködést.

Európai információs tárgyak példái az informatikus-könyvtáros képzésben

A szombathelyi példa

Az *Európai információt* a 2002–2003-ban bevezetett új tanterv szerint a 7. félévben oktatják – szakirány-specifikus tárgyként. Céljai megegyeznek elődjének céljaival. Hangsúlyozottabban jelennek meg benne az EU-információval kapcsolatos felhasználói igények, szükségletek típusai, a felhasználói csoportok meghatározó tényezői. Megfelelő súlyt kapnak továbbra is az Európai Unió információs stratégiája, ágazati programjai, információs termékei, az „európai információk” elérése CD-ROM-on, online és az interneten, az európai információ magyarországi forrásai, intézményei, EDK-k, EU-infobázisok, innovációközvetítő központok. Némileg tovább erősödött az információs szolgáltatások és a szolgáltatásszervezés kérdésköre: a hazai, regionális és globális információk elérése, a szolgáltatás területei (emberi, technikai, tárgyi vetületek). Arra törekszünk, hogy hallgatóink ne csak ismerjék az EU-információs forrásokat, hanem sajátítsák el az európai integrációt segítő könyvtári-információs szolgáltatások megszervezéséhez szükséges rendszerszemléletet, és a vele

összefüggő könyvtári szolgáltatásfejlesztési hozzáállást is.

A szegedi példa

Szegeden, ahol a 2000–2001-es tanévtől 5 évensé vált az egyetemi képzés, az első két évben olyan szabadon választható speciálkollégiumokat is felkínálnak, amelyek alapján a hallgatók dönteni tudnak, hogy a továbbiakban a könyvtári informatikus vagy a régi könyves specializációt választják-e. Ide tartozik az *EU információs rendszere* című szabadon választható speciálkollégium, melyet a 2. évben ajánlanak a könyvtári informatika szakot választók számára [5]. Az ehhez szükséges informatikai előismereteket már az első évben elsajátítják a hallgatók. A tárgy elméleti és gyakorlati ismereteket egyaránt nyújt.

Európai projektszeminárium kidolgozása

Az eddigiekben igyekeztünk láttatni, hogy „mi fér bele” koncentráltan a szűkös 30 órás keretekbe, illetve mi az, ami előtte és utána integrálódik a tanterv szerinti megfelelő történeti, elméleti, gyakorlati stb. tárgyakba.

A tanszékeken nő az igény olyan projektszeminárium iránt, amely a magyar könyvtárak, tájékoztatói intézmények európai uniós programokban való részvételi lehetőségével, a pályázatírás, projekt-szervezésre való felkészítés kérdéseivel foglalkozik. Ezt az általános pályázati projektszemináriumot választható speciálkollégiumként már több helyütt meghirdették (pl. az ELTE-n, Szombathelyen), rendkívüli sikerrel.

E projektszeminárium célja, hogy a hallgatók legyenek képesek áttekinteni és mérlegelni a pályázati lehetőségeket, a magyar könyvtárak, információs intézmények európai programokban való részvételi lehetőségeit, át tudják tekinteni az angol nyelvű anyagokat, forrásokat. Mindez fejleszti az európai együttműködéshez szükséges tájékozottságukat.

Fontos, hogy tanulmányozzák a kapcsolódó internetes forrásokat, pl. az aktuális európai projektek, pályázati lehetőségek elemzésére az *EU-oldal* megfelelő lapját (<http://www.euoldal.hu/palyazatok.php>); tekintsek át a jelentősebb európai programok, projektek honlapjait, betekintést nyerjenek a különböző könyvtár típusok pályázási lehetőségeibe és tapasztalataiba; áttekintésük legyen a könyv-

tárak különféle európai hálózatairól, az európai kapcsolatteremtés lehetőségeiről stb.

EU-információs tanfolyamok példái a könyvtárosok akkreditált továbbképzésében

Az alapítási engedélyt kapott képzési programok listáján három olyan szerepel (2003. júliusi állapot), amely az EU-val közvetlenül kapcsolatos; egyet a szombathelyi, kettőt az egri tanszék dolgozott ki. (Alapítási engedélyt kapott képzési programok, 2003.)

A szombathelyi példa

Az Európai Unió hagyományos és elektronikus információs forrásai, s ezek alkalmazása a tájékoztatásban c. (30 órás) szakmai továbbképzési programot 2001-ben Gerencsér Judit dolgozta ki [6]. A tanfolyam feladatai összességében megegyeznek a képzési programéval. Különbség viszont, hogy a továbbképzésben – különösebb előismeretek híján, legalábbis jelenleg – nagyobb óraszámot kap az Európai Unió történetébe, intézményrendszerébe, közösségi és kormányközi politikákba, illetve az Európai Unió kommunikációs stratégiájába való betekintés, áttekintés, elméleti alapvetés, valamint Magyarország európai uniós információs stratégiájának megismerése (13 óra).

Itt is dominál azonban az információforrások, szolgáltatások megismerése (17 óra), magába foglalva

- a hazánk európai uniós felkészültségéhez kapcsolódó információs forrásokat;
- az EU információs forrásait;
- az EU közösségi és kormányközi politikáinak elektronikus forrásait;
- az EU legfontosabb hivatalos dokumentumait;
- a bővítés legfontosabb nyomtatott és elektronikus dokumentumait, ezek alkalmazását a könyvtárakban, információs intézmények tájékoztató munkájában, szolgáltatásaiban;
- az EU információs hálózatait és ezek magyarországi változatait.

A munkaformákat tekintve a 30 óra 13 óra előadást, illetve 17 óra szemináriumot, gyakorlatot, látogatást stb. tartalmaz.

Egri példák

Az egri főiskola akkreditált könyvtárosképzési programjai közül kettő is foglalkozik az EU-val.

Az Európai Unió információközvetítő intézményei és szolgáltatásai

Időtartam: 30 óra.

A program célja: az EU információs stratégiájának, információs intézményrendszerének, azok szolgáltatásainak bemutatása, figyelemmel a különféle felhasználói rétegek igényeire.

Az Európai Unió információs forrásai

Időtartam: 30 óra.

A program célja: az információval közösségi szinten foglalkozó szakemberek bevezetése az uniós ismeretek megszerzésének forrásaiba, felkészítés a keresési stratégia kialakítására, a hatalmas mennyiségű információ válogatására, értékelésére. A továbbképzés felkészít az EU-jogszabályokban, szabványokban, a közösségi politikákban, programokban, fejlesztési lehetőségekben való eligazodásra, a naprakész információk megszerzésének módjára.

Mindkét tanfolyam az igényeknek megfelelően differenciált felhasználói csoportokat szolgálhat (könyvtárvezetők, tájékoztató könyvtárosok, önkormányzatok, gazdasági kamarák, Európai Információs Pontok, EU-információval foglalkozó munkatársak, közigazgatási szakemberek, jogászok, jogi ügyintézők, teleházak, uniós képzéssel, vállalkozásfejlesztéssel foglalkozó intézmények munkatársai, illetve minden, a feltételeknek megfelelő érdeklődő).

Az EU-információs képzés foglalkozási formái, forrásai, eszközei, módszerei, értékelési módjai**Foglalkozási formák**

Az EU-információs témakörök kifejtése, a velük összefüggő ismeretek, készségek elsajátítása komplex és sajátos módszertant és eszköztárat kíván. Sokféleségük miatt a foglalkozások „vegyes típusúak”. Tekintettel a komplex célokra (elméleti, történeti, gyakorlati), egyaránt helyet kapnak a foglalkozásokon az új ismeretek kifejtését, rendszerbe foglalását, illetve az egyes források bemutatását szolgáló előadások, valamint a szakirodalom, a források ismeretére építve, kulcsfontosságú problémák megvitatására szolgáló szemináriumok. Az EU-információs források, szolgáltatások megismerését, használatuk gyakorlását szolgálja a számítógépes laborfoglalkozás, illetve a közös és/vagy önálló feladatmegoldás.

Az EU-ismeretek elsajátításának forrásai, segédesszközei

Pillanatnyilag a legfontosabb forrás, amelyre az oktatás során támaszkodhatunk, *Koreny Ágnes, Kas Nóra és Csáki Beáta* segédlete [7]. A témakör elméleti, módszertani szempontjait vizsgáló tanulmányok közül mindig a legfrissebbet választjuk ki [8, 9]. A felhasználható források mennyisége, megbízhatósága megfelelő; gondot jelent, hogy a nagyszámú és szerteágazó forrás hatékony megismerését, használatának gyakorlását hogyan tudjuk megszervezni.

A megismerendő elektronikus információs források közül a tematikában tételesen szerepelnek:

- a hivatalos információs források, pl. az Európai Unió hivatalos szervere (<http://europa.eu.int>), az Európai Unióról szóló legnagyobb magyar nyelvű adatbázis (<http://www.euoinfo.hu>), a Külügyminisztérium honlapja (<http://www.kulugyminiszterium.hu>), a Miniszterelnöki Hivatal honlapja (<http://www.meh.hu>);
- az európai uniós könyvtárak, gyűjtemények és információs intézmények, pl. Európai Tájékoztatási Központ: (<http://www.eu.hu>), HUNOPAC – Könyvtári információ Magyarországon (<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/opac.htm>), BME OMIKK (<http://www.omikk.bme.hu>);
- az Európai Unió adatbázisai, pl. Celex (<http://europa.eu.int/celex>), Cordis (<http://www.cordis.lu>);
- az elektronikus információs források, pl. EU-oldal – pályázatok (<http://www.euoldal.hu>), Euportal (<http://www.euportal.hu>), az Európai Unió és a Nemzeti Fejlesztési Terv (<http://www.nfh.hu>);
- az Európai Unióval kapcsolatos weboldalgűjtemény (<http://eu.lap.hu>);
- az ITD Hungary honlapja (<http://www.itd.hu>);
- a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány honlapja (<http://www.mva.hu>) stb. [10].

A gyakorlati képzés, képességfejlesztés módszerei

Ahol a könyvtári tanszék és az EDK egy városban van, ott rendszerint szoros együttműködés alakul ki a két intézmény között. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a hallgatók élő környezetben sajátítsák el az információs források kezeléséhez, feldolgozásához, kereséséhez, az információs szolgáltatások szervezéséhez szükséges képességeket. A képzéshez, továbbképzéshez a források (az EU hivatalos kiadványai, adatbázisai, jól kiépített,

szakszerű, sokrétű tájékoztatási és egyéb szolgáltatások) a központokban rendelkezésre állnak.

A kapcsolat sokrétű: az EDK munkatársai bekapcsolódnak a könyvtárosok képzésébe, továbbképzésébe, gyakorlatvezetőként segítik a hallgatók különféle funkciójú egyhetes gyakorlatait, esetenként a négyhetes nyári szintetizáló gyakorlatot. Szombathelyen különösen szerencsés a helyzet, hiszen az EDK itt integrációs szakkönyvtári funkciókkal is kiegészül. Állománya részben a helyi EU-képzés igényeinek megfelelően fejlődik.

A könyvtárosok segítségével a hallgatók „beleköszölhetnek” az EDK sokrétű tevékenységébe, a főiskolai és egyetemi hallgatók tanulmányi és kutatómunkájának, a politikai élet és a közigazgatás szereplőinek, a régió kis- és nagyvállalkozásai képviselőinek információs forrásokkal való ellátásába. Gyakorolhatják a bibliográfiai leírást és a tárgyi feltárást, az online katalógusépítést, az integrációval kapcsolatos sajtóanyagok tematikus bontású összeállítását, hozzájárulhatnak a folyamatosan frissített internetcímlista gyarapításához.

A feladatok és a teljesítményértékelés összefüggései

Az EU-információval kapcsolatos gyakorlati készségek elsajátításában egyaránt helyet kap:

- a közös feladatmegoldás (nyomtatott és elektronikus dokumentumok összehasonlítása, elemzése, a különböző információforrások használata konkrét olvasói kérések megoldásában stb.);
- az egyéni feladatmegoldás: az órán kívül az egyes témaköröknek megfelelően, önállóan könyvtárban, és/vagy EIP-ben személyre szabottan megoldandó feladatok;
- a projektmunka 3–4 fős csoportokban (pl. meg kell vizsgálniuk egy hazánkban található európai uniós információs intézményt, vagy európai uniós gyűjteménnyel rendelkező könyvtárat, s elemezni annak tevékenységeit, szolgáltatásait, szolgáltatásszervezési megoldásait. A résztvevők köre szerint kisebb-nagyobb eltérések lehetnek a feladatok körében, mélységében).

A könyvtáros (informatikus-könyvtáros) hallgatók a fenti teljesítményeik alapján gyakorlati jegyet kapnak, a könyvtáros továbbképzés résztvevői pedig a tanfolyam befejezéseként gyakorlati és írásbeli vizsgát tesznek az elsajátított ismereteknek megfelelően, írásban dokumentálják, és szóban bemutatják az elvégzett projektmunkát.

Az EU-információ helye a globális/helyi információs-kommunikációs spektrumban, fejlesztési feladatok

A fentiekből látható: nagyon fontos, hogy az EU-információ oktatásának tartalmát, módszertanát folyamatosan fejlesszük, ne feledkezzünk meg a taneszközfejlesztésről, és a minél nagyobb hallgatói aktivitás kibontakoztatásáról (szakdolgozatok, TDK-munka, projektmunka). Mindez azonban csak akkor lehetséges, ha az EU-információ kérdését rendszerszerűen közelítjük meg, ha elhelyezzük abban a globális/helyi spektrumban, amely „földrajzi értelemben” 7 szintet foglal magába: (1) globális, (2) EU, (3) EU-régiós, (4) nemzeti, (5) magyarországi régiós és megyei, (6) helyi/települési, (7) intézményi.

Az egyes szinteken a képzési-továbbképzési lehetőségek, illetve az azokat szolgáló kutatási-fejlesztési, információsztájtatási tevékenységek elemzése azt mutatja, hogy jelentős eltérések vannak. Egyes szinteken mindezek rendszere viszonylag jól fejlett, összefüggő rendszert alkot (pl. a globális, EU-s, azaz az 1–2. szinten), másokon, pl. a magyar regionális/megyei, illetve települési szinten (5–6. szint) ez még meglehetősen hiányos. Az egész spektrum működéséhez elengedhetetlen a szintek átjárhatósága, a mélységbeni rugalmasság, a sokrétű kapcsolódás lehetőségének biztosítása.

1. Globális szint

Ide tartoznak a globális információs társadalmi stratégiák, programok – a globális információs hálózatok és szolgáltatások (keresőrendszerek, internetkatalógusok, webkalauzok, adatbázisok, digitális/virtuális könyvtárak stb.). Közös érdek, hogy ezekben az európai tudás minél nagyobb szerepet kapjon.

2. Európai szint

Ide tartoznak az európai uniós információs társadalom stratégiai és programjai, információs rendszerek, források, szolgáltatások, projektek. Ugyancsak ide sorolhatók az EU-ba még nem tartozó országokat is átfogó nemzetközi szervezetek, programok, fórumok, pl. az EUCLID, a BOBCATSSS is. A Budapesten, Pozsonyban, Portorožban, Krakóban, Torunban, Vilniusban, Rigában megtartott BOBCATSSS-szimpóziumokon nagyon hasznos ismereteket szerezhettünk a velünk együtt az EU-ba lépő országok – Szlovénia, Lengyelország, Szlovákia, Csehország, a balti országok – könyvtárügyéről, könyvtárosképzéséről.

Az Európai Felsőoktatási Térhez való küszöbönálló csatlakozás még jobban megerősíti az európai szint jelentőségét. Az ERASMUS keretében kibontakozó oktatói és hallgatói mobilitás jól szolgálja az EU-információs képzési, továbbképzési, szolgáltatási, kutatási keretek megismerését, közös fejlesztését. Ahhoz, hogy e kapcsolatrendszer valóban élő, valóban európai legyen, le kell küzdeni a nyelvi akadályokat. Fontos az angol nyelven való részleges képzés bevezetése az ERASMUS cserekapcsolatok kibontakoztatása érdekében. (A minta adott: az eisenstadti főiskolán pl. az 5. félévben oktatott tárgyak zöme angol nyelven sajátítható el: <http://www.infomanager.at>)

Az EU-hoz még nem tartozó országok között az együttműködést jól szolgálta az *Open Society Institute Network Library* programja (2000–2002), amely lehetőséget adott egymás könyvtárfejlesztési, könyvtárosképzési és továbbképzési erőfeszítéseinek, eredményeinek megismerésére, a tapasztalatok átvételére, illetve közös fejlesztési tevékenységekre [11]. Ugyanez a program jótékonyan hatott az EU-régiós, a nemzeti és regionális információs szint fejlesztésére (lásd lentebb).

3. EU regionális szint

Az országhatárokat átívelő kisebb-nagyobb régiókban (Alpok-Adria, Nyugat-Pannon EU-régió) most alakulnak ki összehangoltabb információs hálózati formák. A Nyugat-Pannon EU-régióban pl. sajátos feltételeket és lehetőségeket jelent, hogy egy magyar (Szombathely), illetve egy osztrák (Eisenstadt) könyvtári-információs képzési centrum szorosan együttműködhet az EU-információs stratégiák és szolgáltatások „régiós szintre” történő transzformálásában [12].

Ehhez nagy lendületet adott pl. a szombathelyi, illetve eisenstadti tanszék Phare CBC együttműködése (1999–2000), amely az európai képzési követelményeknek megfelelő tantervfejlesztésre, EU-régiós együttműködésre, a hozzá szükséges digitális szolgáltatások folyamatos kibontakoztatására irányult. E téren kiemelkedő kutatási munkát végez *Pallósiné Toldi Márta*, aki az ELTE könyvtár-tudományi doktori tanulmányaihoz kapcsolódó PhD-dolgozatában a nyugat-magyarországi, szlovéniai és burgenlandi könyvtárak információs társadalomban betöltött szerepét hasonlítja össze. E szinten is jól érzékelhető az *OSI-NLP Librarian Training Centers* program jótékony hatása, a fentebb említett magyar továbbképzési központok egyre aktívabb együttműködése szlovén, horvát, szlovák, lengyel partnerekkel.

4. Nemzeti szint

Ide tartoznak esetünkben a globális, európai szinthez (is) kapcsolódó nemzeti szintet szolgáló weblapok (pl. <http://www.meh.hu>), elektronikus könyvtárak (Magyar Elektronikus Könyvtár, Neumann János Digitális Könyvtár), keresőrendszerek (pl. *heureka.hu*), tematikus katalógusok (pl. Hudir), weboldalgűjtemények (pl. <http://eu.lap.hu>). A nemzeti és EU-szint sajátos ötvöződését jelentik az európai csatlakozással foglalkozó források és szolgáltatások, az EU-programok nemzeti programokra való lebontásai. A bevezetésben már kitértünk a Delegáció, az EDK-k, EIP-k szerepére, a velük való együttműködés fontosságára.

A korábbi szinteken említett OSI-NLP Librarian Training Centers jelentősen hozzájárult az országos-nemzeti könyvtáros-továbbképzési infrastruktúra fejlesztéséhez (Budapest: Könyvtári Intézet, Dél-Magyarország: Szegedi Tudományegyetem, Kelet-Magyarország: Debreceni Tudományegyetem, Nyugat-Magyarország: Szombathely). Azon túl, hogy lehetővé tette EU-információs továbbképzési programok és tananyagok kidolgozását, egy nagy sikerű Regional Information Society nemzetközi konferenciára is sor kerülhetett (Szombathely, 2001. november 15–16.).

A kutatás-fejlesztés jelentős mértékben összefonódott erre a szintre. Nyilvánvaló, hogy a magyar nyelvű, illetve a magyarságra, Magyarországra vonatkozó magyar, illetve többnyelvű információs szolgáltatások pozitívan hatnak a globális/helyi információs-kommunikációs spektrum mélységbeni rugalmasságára, átjárhatóságára. Különösen fontos a hallgatók bevonása a kutatás-fejlesztésbe, a projektmunkába. A szakdolgozatok fontos tárgya az EU-felkészülést áttételesen vagy közvetlenül szolgáló információforrások és szolgáltatások fejlesztése (adatbázisok, webkalauzok készítése). Jellemző példa *Simon Cecilia* Magyarországról szóló német nyelvű internetes információforrásokat bemutató webkalauza, vagy az angol nyelvű linkgyűjtemény Magyarországról, illetve egy másik Szlovéniáról (szombathelyi tanszék, 2003). Az angol–német–magyar könyvtár-informatikai szakterminológiai szótár is folyamatosan épül. Fontos, hogy a nagy nyelveken (angol, német stb.) is elérhetővé váljanak a magyarországi információk, eredmények [13].

5. Regionális, megyei szint

A könyvtárak, könyvtáros tanszékek egyre intenzívebben kapcsolódnak be a regionális információs társadalmak („intelligens régiók”) fejlesztésébe.

Megyei információs rendszerek, digitális könyvtárak épülnek, amelyek a nemzeti szint (4), de gyakran az EU-régiós szint (3) fejlesztésének is fontos elemei. A képzésben is egyre hangsúlyozottabb a regionális információmenedzsment, amely korántsem csak a magyarországi „statisztikai régiókban”, hanem a határokon átnyúló EU-régiókban, illetve a több országot átfogó régiókban (pl. az Alpok-Adria régióban) is gondolkodik. E téren is jelentős elméleti kutatási eredmények (<http://ittk.hu>, <http://www.inco.hu>), illetve gyakorlati fejlesztési eredmények mutathatók ki (az egyes megyék, régiók könyvtár- és információügyével, turisztikai stb. információs forrásaival és szolgáltatásaival foglalkozó szakdolgozatok).

Elengedhetetlen az EDK-kkal, Európa-tanulmányok Központokkal, a hozzájuk kapcsolódó egyetemi szakokkal, intézetekkel valló együttműködés, amire jó példa az ISES (Társadalomtudományok és Európa Tanulmányok Intézete) Budapest–Szombathely–Köszeg háromszögben kifejtett tevékenysége. Az Európa-tanulmányok Központok által pedagógusok, köztisztviselők, ügyészek, médiaszakemberek stb. számára szervezett integrációs képzésekben az EDK-k, a könyvtárak munkatársai is közreműködnek, főleg az európai uniós források és szolgáltatások oktatásában (www.ises.hu).

6. Helyi/települési szint

A globális/helyi információs-kommunikációs spektrumban egy adott településen és vonzáskörzetében működő szervezetekkel (önkormányzatok, könyvtárak, tudományos, oktatási, kulturális intézmények, profitorientált szolgáltatók stb.) való kutatási-fejlesztési, képzési, továbbképzési, szolgáltatási együttműködést jelenti, az EDK-kkal, EIP-kkel, Európa-tanulmányok Központokkal stb. karöltve.

7. Intézményi szint

Ugyanazon a szervezeten, intézményen belül is meg kell találni az EU-információt, illetve a spektrumban azzal összefüggő információs-kommunikációs együttműködést szolgáló képzés, továbbképzés, kutatás fejlesztésére. Ehhez megfelelő információs infrastruktúra, kapcsolatrendszer és információáramlás szükséges a felsőoktatási szervezeten belül. Tanulmányunkban számos példát hoztunk ilyen intézményi együttműködésre a könyvtártudományi tanszék, könyvtárak, Európa-tanulmányok Központ, s az EU-információs források és szolgáltatásokat közvetítő EDK-k között (<http://www.ises.hu/ises2002/hu/edc.htm>).

Kitekintés

A fentiekben vázolt EU- és ahhoz kapcsolódó szintek információs forrásainak, szolgáltatásainak fejlesztéséhez, az ehhez szükséges kutatási, képzési, továbbképzési kapacitás kibontakoztatásához az EU-hoz való csatlakozás időszakában jó lehetőségek kínálkoznak. Gondoljunk a digitális tartalomfejlesztéssel, az e-Europe alsóbb szinteken történő kibontakozásaival kapcsolatos pályázatokra, az ERASMUS programmal is összefüggő közös tanterv- és tananyagfejlesztési pályázatokra.

Kétséggkívül nagyobb aktivitást, az EU- és EU-régiós elem erőteljesebb hangsúlyozását tételezi fel a Bolognai Folyamatot követő felsőoktatási reform, a kétciklusú felsőoktatási rendszer bevezetése. Ennek kialakulása során a főiskolai és egyetemi könyvtárosképzés hagyományos értékeinek és funkcióinak megőrzéséről és kibontakoztatásáról is szó van, ami csak országos és nemzetközi, elsősorban európai uniós együttműködéssel valósítható meg.

A könyvtár- és információtudományi tanszékek növekvő szerepet vállalnak a fejlesztéshez elengedhetetlen kutatásban (az ELTE könyvtártudományi doktori iskolája, a Debreceni Egyetem könyvtár-informatikai doktori iskolája), az európai, nemzeti, regionális és helyi információs társadalom fejlesztéséhez elengedhetetlen digitális-virtuális gyűjtemények szervezésében, a szolgáltatások kidolgozásában és fenntartásában [14].

Irodalom

- [1] FÜLÖP Géza: Információs szakemberek Magyarország számára a TEMPUS segítségével Európába. = Könyvtári Figyelő, 39. köt. 4. sz. 1993. http://www.ki.oszk.hu/kf/1993/4/fulop_h.html
- [2] SEBESTYÉN György: Az ELTE BTK könyvtártudományi tanszékének szerepe és jelentősége a hazai és a nemzetközi könyvtárügyben. http://www.oszk.hu/kiadvany/kf/2000/1_2/sebestyen.html
- [3] BÉNYEI Miklós–PÁLVÖLGYI Mihály–SZERAFINÉ SZABOLCSI Ágnes–BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Könyvtárosokat és tájékoztatókat képző egyetemi-főiskolai bázisok Debrecenben, Szombathelyen, Nyíregyházán és Szegeden. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 47. köt. 6–7. sz. 2000. p. 272–284.
- [4] Regionális felsőoktatási együttműködés: Berzsenyi Dániel Főiskola Társadalomtudományok és Európa Tanulmányok Intézete, Könyvtár- és Információtudományi Tanszéke – Fachhochschul-Studiengang

- Informationsberufe, 1999. július 1–2000. június 30. p. 23–24.
- [5] HEGYI Ádám: Speciális informatikai kurzusok a szegedi egyetemi szintű könyvtárosképzésben. <http://nws.iif.hu/ncd2002/docs/ehu/30>
- [6] GERENCSÉR Judit: Az Európai Unió információs intézményei és központjai Magyarországon – különös tekintettel az Európai Dokumentációs Központokra. BDTF (Szombathely), 2000. – A XXV. OTDK-n (Szombathely, 2001. április 10–12.) első díjat nyert a könyvtártudományi szekció információ-tudományi tagozatán. Konzulens: Pálvölgyi Mihály.
- [7] KORENY Ágnes–CSÁKÓ Beáta–KAS Nóra: Az Európai Unió. Tájékoztatói segédlet. Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Országgyűlési Könyvtár. Budapest, 2000.
- [8] KORENY Ágnes: Az Európai Unió információs és dokumentációs rendszere. = Európai Tükör, 5. sz. 2000. p. 85–100.
- [9] KORENY Ágnes: „Kukkants be Európába!” Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz. A kommunikáció lehetőségei, megoldásai, eszközei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 50. köt. 2. sz. 2003. p. 59–73.
- [10] EU a világhálón: Gyakorlati útmutató az Internet hatékony használatához EU témakörében. Bp.: Euro Információs és Dokumentációs Szolgáltató Központ. 70 p.
- [11] PÁLVÖLGYI Mihály–CSAPÓ Edit: Development of library and information science continuing professional education network centers in Hungary. = Delivering Lifelong Continuing Professional Education Across Space and Time. The Fourth World Conference on Continuing Professional Education for the Library and Information Science Professions. München, 2001. K. G. Saur, p. 30–39. Társ szerző: Csapó Edit.
- [12] id. mű [4]
- [13] PÁLVÖLGYI Mihály–MURÁNYI Péter–GÁBRIS Jácint–BÍRÓ Szabolcs–ÖRDÖGNÉ KOVÁCS Mónika–GERENCSÉR Judit: Knowledge discovery of web resources in Hungarian language; the issues of representation and global exchange. Proceedings of the 11th Bobcatss Symposium, Torun, 2003 „Information policy and the European Union – Hogeschool van Amsterdam – Nicolaus Copernicus University Torun, 2003. p. 95–106.
- [14] PÁLVÖLGYI Mihály–MURÁNYI Péter–CZÖVEK Zoltán–LONG, Dallas: Unlocking Hungary's libraries – The case of the multi-lingual digital Library at Berzsenyi College. Paper presented to the 12th Bobcatss Symposium, Riga, 2004 „Library and information in multicultural societies”. To be published in 2004.

Beérkezett: 2003. IX. 29-én.

DigiCULT

A 6. Keretprogram keretében valósul meg a *Digitális Örökség és Kulturális Tartalom (Digital Content and Cultural Heritage = DigiCULT)* nevű program, amelynek felelőse az Európai Bizottság *DG Information Society. Directorate E – Interfaces, Knowledge Content Technologies, Applications, Information Market* nevet viselő részlege. A részleg tevékenységét a keretprogram 2003–2004-es munkaprogramja határozza meg. Ennek alapján a tevékenységek fókuszában Európa kulturális és kutatási forrásai kereskedelmi értékének felismerése, ezen értékek láthatóvá tétele és hozzáféré- sük fejlesztése áll.

Mindezen célok elérésére fejleszteni kívánják többek között a digitális könyvtári szolgáltatásokat, illetve olyan eszközöket és szolgáltatásokat kíván- nak megvalósítani, amelyek a digitalizálási mun- kát, a digitalizálás folyamatát, a film és videoanya- gok digitális megőrzését, s a „digitális emlékezet” kezelését segítik.

A DigiCULT célja olyan infrastrukturális fejleszté- sek megvalósítása, irányelvek és szabványok ki- dolgozása, emberi és intézményi hálózatok létre- hozása, amelyek segítik és kiszélesítik a könyvtá- rak, múzeumok és levéltárak szerepét az ún. digi- tális korban. A program keretében megvalósítandó projektekben közkönyvtárak, múzeumok és galéri- ák, levéltárak, film- és videoanyagokat feltáró és őrző intézmények, oktatási intézmények, kiadók, multimédiával foglalkozó magáncégek stb. egy- aránt rész vehetnek. A projektek a következő kuta- tási területeken valósulnak meg:

- közösségi memória (Community Memory);
- digitális könyvtárak;
- digitalizáció, megőrzés;
- intelligens örökség, virtuális valóság és turizmus;
- hálózatfejlesztés.

További információ: http://www.cordis.lu/ist/directorate_e/digicult/index.htm

(K. K. Á.)